

## LEXIKO-BERRIKUNTZA ETA BILKETA-LANA NOLA BIDERA

*Euskaltzaindiaren erabakia,  
1987ko Urtarrilaren 31ko bilkuran onartua*

Hiztegi gintza Batzordeak 1986ko Urriaren 24 eta 25ean, Larraun-Lekunberrin, euskal lexiko-berrikuntzaz egindako azterlanean oinarrituz, eta gai hori sakonago lantzeko batzordeñoak (1) Azaroaren 30ean aurkezturiko proposamena beharrezko arretaz aztertu ondoren, honako erabaki hau hartu du Euskaltzaindiak:

### I. ABIABURUAK

Euskal hitz-althorraren berritze-lanak direla eta ondoko abiaburuok hartzen ditu Euskaltzaindiak gidari:

a) Bere sortarauek garbi adierazten dutenez (arautegiko 1. atala, g puntua), Euskaltzaindiaren zeregin nagusietariko bat gure hizkuntza gizar-te-maila guztietan gai bihurtzeko lan egitea da.

b) Euskararen gaurkotze eta modernizazio-lana oro har, eta bere hitz-althorraren berritzea bereziki, bete-betean sartzen dira beraz Euskaltzaindiaren lan-esparruan.

c) Euskaldun-jendeak gidaritza eta bateragune baten premia bizia ageri du lexiko-berrikuntzaren alorrean. Bizibidez irakaskuntzan, administrazioan nahiz komunikabideetan diharduten euskaldunek sentitzen dute, itxuraz, premiarik larriena. Ez horiek bakarrik ordea: baserri-giro itxi-itxian edo antzeko bizigune lehenari lotuetan bizi diren euskaldun egunetik egunera urriagoak izan ezik, gainerakoek geroz eta biziago nabari dute, artez edo moldez, beharizan horren zantzua.

Euskaltzaindiak, hizkuntza kontuan herri honen erakunde aholku-emaile denez, aurrez aurre erantzun nahi dio euskaldun-jendearen gidaritza-eta bateratze-behar horri.

---

(1) P. Altuna, I. Sarasola eta M. Zalbidek osatu zuten batzordeño hori.

## II. OINARRIZKO ERIZPIDEAK

Hiztegi gintzaren alorrari dagokionez, eta oraindainoko pausoen jarraipen gisa, honako erizpide nagusiotan oinarrituko du Euskaltzaindiak lexiko-berrikuntzaren alorra.

II.1. Hitz-altxorren berrikuntza ez da gauetik goizera erabaki daitekeen auzia. Inolako arau zehatzik eman aurretik, bereziki, euskaldungoak ahoz zein idatziz ageri duen jokamoldea bertatik bertara ezagutzea komeni da.

Gaurko egoeran ez da komeni, beraz, jakintzagai eta bizigune desberdinetako hizperrietan banan banako arau sendo eta onespenik ematea. Badago hori baino aurreragoko lanik; eta, aurrelan horiek bideratu artean, hobe da arau-emankizuna alde batera uztea.

II.2. Presa handikoa, eta premia bizikoa, bilketa-lana da gaur egun. Euskaltzaindiak begi onez ikusten du hainbat taldek eta norbanakok azken urteotan aurrera daraman bilketa-lana; aintzakotzat hartzen ditu alor horretan eginak edo eginbidean dituzten saioak, eta aurrerantzean elkarlanean jarduteko gonbite-deia luzatzen die guztiei.

II.3. Euskaltzaindiaren Hiztegi gintza Batzordeak badu, lexiko-berrikuntzaren behar horri erantzuteko, berariazko lan-programa bat eratua: *Egungo Euskararen Bilketa-lan Sistematikoa* (EEBS programa) hain zuzen. Bide horretatik aurrera eramatea komeni da, oinarritz, euskal hitz-altxorren berritze-saioa.

II.4. Egungo euskararen bilketa-lan hori bere oinarri-oinarrizko puntuetan definiturik badago ere aztergai eta erabakizun daude, oraindik, puntu konkretu gehienak. Ondoko atalean adierazten dira, halako xehetasun batez, erabakizun xehe horien hainbat gora-behera eta irtenbide posible.

## III. IHARDUPIDEA

Egungo euskararen bilketa-lan sistematikoa, EEBS programa, ondoko era honetan bideratuko du Euskaltzaindiak:

### III.1. Zer bildu

Bilketa-lan sistematiko hau ondoko bi alor edo eremuotan burutuko da nagusiki:

EEBS 1: egungo prosa arrunteko hitz-altxorra.

EEBS 2: jakintzagai eta bizigune desberdinetan erabili edo erabiltzen den hitz-altxorra. Berarizko ardura eskainiko zaie, alor honetan, ondoko

atal hauei: irakasmundua, komunikabideak, telebista barne; administrazio-mundua.

a) Egungo prosa arruntari dagokionez, batetik aldizkariak biluztuko dira: *Euskalzale*, *Ibaizabal*, *Euskal Esnalea*, *RIEV*, *Yakintza*, *Eskualduna*, *Gure Herria*, *Euzko Gogoa*, *Egan*, *Jakin (Yakin)*, *(Zeruko) Argia*, *Anaitasuna* eta azken urteotakoak. Eta, bestetik, idazle gailenen liburuak: bakar batzuk baizik ez aipatzearren Orixen eta Lizardiren hitz lauzko idazlanak, Eguzkitza eta beste zenbaitenak gerra aurrekoetan; gerraondoko ezagun guztiak, bestalde: 1970 arteko idazlan nagusiez gainera leku berezi bat aitortuko zaie, ekinaldi honetan, *Jakin*, *Lur* (hastapenak), *Etor*, *Gero*, *Irakur Sail* eta azken 15 urteotako gainerako bildumetan argitara emanikoei.

b) Jakintzagai eta bizigune desberdinetako espezialitate-gaien hustuketa-lanean ere, gehiengo nagusia azken 15 urteotako liburu eta aldizkariak osatzen duten arren, mende osoko idazlan garrantzitsuak hartuko dira kontuan. Gerra aurrekoetan, honela, adibidez: eskola-liburu guztiak; Olabideren *Giza soña*; *Nekazaritzako irakurraldiak*; Etxaideren telefoniar buruzkoa; Jean Etchepareren *Mediku solas*. Gerraondokoetan, batez ere azken 15 urteotako produkzioa bere luze-zabalean arakatu eta ustiatuko da: bai aldizkariak (*Elhuyar*, *Jakin*, *Zutabe*...), bai egunkari-artikuluak, bai bestelako idazkiak (administrazio-alorrean) eta bai, batez ere, geroz eta liburu ugariagoak. Komunikabideen kasuan aho-hizkuntzazko grabazioak hartzea komeniko da, besteak beste.

### III.2. Noiztik noiz artekoa bildu

“Egungo euskara”-k, bistakoa denez, ez du berezko buru-buztanik.

Abiaturuari dagokionez, horrela, ez dago argi noiz amaitzen den lehenaldia eta noiz orainaldia hasten. Eta azkenburuaz denaz bezainbatean, bestalde, zein urtetan jarri epemuga? Punta biak zehaztu gabe egonik ere, bistan dago abiaturua dela auzigai zailena.

Lekunberriko jardunaldian entzundako eritziak kontuan izanik, honako epealdi hau hartuko du EEBS programak azterkizun: mende honen hasieratik bilketa-lana egiten den egunerarte. Salbuespenik egin daiteke, jakina, hasiera-amaiera horien urte justuaz. Gorago aipatu den bezala *Euskalzale* aldizkaria, XIX. mendearen amaierakoa izanik ere, komeni da azter-eremu honetan bete-betean sartzea.

### III.3. Nola bildu

Bilketa-lana era sistematiko batean egingo da. Honako ondorio hauek atera behar dira, besteak beste, sistematiko-nahi horretatik:

a) Liburu bat biluzterakoan jaso beharreko hitz guztiak jasoko dira, eta ez ikusmolde, joera edo aurre-iritzi jakin baten arabera egoki deritzagunak bakarrik.

b) Jaso beharreko hitzak zeintzu diren eta zeintzu ez jakiteko, aurrerago aipatuko den EEBS Batzordeak garaiz finkatuko dituen lexikografi erizpideak hartuko dira gidari.

c) Batzorde horren berorren erizpidez argituko da, orobat, neurri bateko edo besteko hitz-kateei ere noraino eman behar zaien berekabezko sarbidea.

#### III.4. Nork bildu

Euskaltzaindiak ez du bilketa-lan sistematiko hori, burutik burura, bere gain hartzeko asmorik: ez du, beraz, bilketa hori egiteko lantalde propiorik sortu eta beharrezko baliabide guztiez hornituko. Uste ere, ez bait du uste langintza hori talde itxi baten bidez, hartarakoxe sortu eta urterik urte egun osoz horretara emana egongo denaz, burutzekoa denik. Aitzitik, lehendik lanean ari diren elkarte eta lantalde beregainen bidez burutuko da, ahaleginean, eginbehar zabal hau. Euskaltzaindiaren arauak eta oinarritzko erizpideak bete-betean onartuz lan egin nahi duten elkarte edo lantaldeei EEBS programan partaide izateko eskaintza luzatuko zaie, beraz, lehenengo unetik.

Eginbehar jakin bat orain lanean ari diren elkarte edo lantaldeek beteko ez dutela ikusiko balitz, eta sarritan gertatuko da horrelakorik, eginbehar horri erantzungo dioten norbanako edo lantalde beregainak hartara bideratzen ahaleginduko da Euskaltzaindia: Unibertsitate-giroan aurkitu ahal izango dira, seguruenik, hartarako solaskide egokienak.

Labur bilduz, Euskaltzaindiaz kanpoko lantalde beregainen bidez mamituko da, nagusiki, egungo euskararen bilketa-lan sistematikoa: bai jadanik hiztegitantzari direnekin, eta bai Unibertsitate-eremuan daudekeen edo bihar-etzi sor daitezkeen bestelakoekin.

#### III.5. Bilketa-lanaren gidaritza

Euskaltzaindiak bere gain hartzen du, gorago esan denez, eginbehar guzti honen gidaritza eta oinarritzko erizpide-finkapena. Gidaritza-lan hori zuzen bideratzeko, honako jokamolde honetaz baliatuko da.

a) *Lantalde gidari bat sortzea*

EEBSrako lantaldea sortu eta abiaraziko du, berandu baino lehen, Euskaltzaindiak.

b) *EEBS lantaldearen zereginak*

– Bilketa-lanaren esparrua zehaztu eta mugarritu.

– Orain arte egin den bilketa-lana, edo gaur egun burutzen ari dena, jaso, aztertu eta egituratu.

– Daudekeen eginkizunak eta bete beharreko hutsuneak aurkitu.

– Hutsuneok betetzeko aribide posibleak asmatu: bai lehenik lanean diharduten elkarte beregainak hartara bideratuz eta bai, halakorik ez legokeen kasuan, berriak sortaraziz.

– Lexiko-berrikuntzaren inguruko datu-banku bateratua sortarazi eta eguneratzea.

– Horretarako, bilketa-lanerako oinarrizko arauak finkatzea:

- Zein hitz bildu behar den eta zein ez
- hitz-kateen trataera
- hitzen biluzte-moldeaz, kodetze-sistemaz eta abarrez oinarrizko eriz-pide bateragarriak definitzea

– Parte hartu nahi duten elkarte eta lan-taldeekiko etengabeko harreman-bidea segurtatzea.

c) *EEBS programaren onarpen, jarraipen eta kontrola*

EEBS programaren bidez egiten ari den lanaren kalitatea segurtatzeko baliabide bi ditu, besteak beste, Euskaltzaindiak: partaidetza-eskabideen onarpena, lanari ekin aurretik; eta ondoren jarraipen-kontrola.

d) *Onarpena*

EEBS programan parte hartu nahi duten elkarte edo lantalde beregainei honako baldintza hauek eskatuko zaizkie, besteak beste:

1. Begiz jotako langintza aurrera eramateko behar duten diru-babesa beren kontuz segurtatzea (Herri-Aginteetatik, Unibertsitatetik edo beste edozein diru-iturritatik). Euskaltzaindiak ez du, alegia, langintza horren kosturik ordainduko (2).

2. Euskaltzaindiak finkaturiko lan-araudia eta aldian-aldian ezar ditzan gainerako eginbideak bete-betean errespetatzea.

---

(2) Beste era batera esanik, EEBS lantaldearen lan-kostuak hartuko ditu Euskaltzaindiak, bakarrik, bere gain.

3. Bilketa-lan hauetan lehendik ere gutxienezko ezaguera eta trebakuntza-maila eskuratua izatea (mekanizazio-bide berrien ezaguera barne, hala balegokio).

e) *Jarraipena eta kontrola*

Euskaltzaindiak, EEBS programako talde eragilearen bidez, honako puntuok zainduko ditu aldiro-aldiho:

- e1. Nor-zer-non egiten ari den.
- e2. Langintza bakoitzaren abiada.
- e3. Bilketa-erizpideak zuzen betetzen direla segurtatzea.
- e4. Mekanizazio-bideen (zintak eta abar) trataera egokia segurtatzea.

**III.6. Lana noiz burutu**

1987an abiada betean ari behar du EEBS programak. Eta, elkar lanean jardunaz, bospasei urteko lana dago, lehen estimazio baten arabera, eginkizun.

**III.7. Berehalako eginbearra**

Lexiko-berrikuntzaren inguruko bilketa-lanari hemen esandako eran ekiteko lan bat da, lehentasun osoz, premia bizikoa: EEBS taldea osatzea. Hots, bertako taldekideak izendatu eta langintzari abiada ematea. Hartarako neurriak epe laburrean hartzea erabaki da gaurko egunez.